

**ACADEMIA ROMÂNĂ**  
**INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”**

**MATERIALE**  
**ȘI**  
**CERCETĂRI**  
**ARHEOLOGICE**

**SERIE NOUĂ**  
**IV**

**EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE**  
**BUCUREȘTI, 2008**

## Colegiul de redacție

**PROF. DR. ALEXANDRU BARNEA** (Universitatea București), **DR. SANDA BĂLESCU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS), **PROF. DR. CLIVE BONSALE** (University of Edinburgh), **DR. GH. I. CANTACUZINO** (Institutul de „Arheologie Vasile Pârvan” București), **DR. UWE FIEDLER** (Berlin), **DR. RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), **DR. ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), **PROF. DR. ERIC TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), **DR. ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire).

## Comitetul de redacție

**ROXANA DOBRESCU** – redactor-șef

**ADRIAN IONIȚĂ** – redactor-șef adjunct

**IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, LIANA OȚA, ADRIANA PANAITTE, DANIEL SPÂNU** – membri

**LILIANA ZAHARIA** – secretar de redacție

Redactor Editura Academiei Române: **MAGDALENA BEDROSIAN**

Tehnoredactor Editura Academiei Române: **DANIELA FLORESCU**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România, Tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro; RODIPET S.A., Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, P.O. Box 33-57, București, România, Tel. 4021-318 7000, 4021-318 7001, Fax 4021-318 7002, 4021-318 703, e-mail: rodipet@rodipet.ro; ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, sector 3, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 031 104 4668; e-mail: office@orionpress.ro.

Orice corespondență se va trimite Colegiului de redacție pe adresa: str. Henri Coandă 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62. și redactie\_iab@yahoo.com

Normele de redactare a manuscriselor și lista abrevierilor folosite în revistă sunt în general aceleași ca în celelalte publicații ale Institutului de Arheologie. În măsura în care vom elabora alte norme, ne obligăm să le publicăm în numărul următor.

## SUMAR

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, MIHAI ȘTEFAN FLOREA, Așezarea eneolitică de la Luncavița – „Cetățuie”. Considerații preliminare asupra vechilor săpături.....	5
CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, Trei celturi de bronz aflate în colecțiile Muzeului Național de Antichități.....	29
CORNELIU BELDIMAN, VIORICA RUSU-BOLINDEȚ, ALEXANDRU BĂDESCU, DIANA-MARIA SZTANCS, Istria – Sectorul <i>Basilica Extra Muros</i> . Artefacte din materii dure animale descoperite în campaniile 2001-2004.....	39
RADU HARHOIU, Dunărea de Jos în epocă romană târzie și în epoca migrațiilor.....	61
ANDREI MĂGUREANU, Fibulele turnate romano-bizantine.....	99
DAN CĂPĂȚĂNĂ, EUGEN S. TEODOR, ADRIAN IONIȚĂ, BOGDAN CIUPERCĂ, ALEXANDRU BĂDESCU, Cetatea de la Tabla Buții (com. Cerașu, jud. Prahova) – campaniile arheologice 1995-1996, 1998.....	157
LIANA OȚA, SILVIU OȚA, Cercetările arheologice de la Carașova-Grad (com. Carașova, jud. Caraș-Severin). Campaniile arheologice 1998, 2000 și 2001.....	183

## SOMMAIRE

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, MIHAI ȘTEFAN FLOREA, Établissement tell de Luncavița – „Cetățuie”. Des reflexions à l’égard des anciennes fouilles.....	5
CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, Trois haches à douille de bronze trouvés dans les collections du Musée National des Antiquités .....	29
CORNELIU BELDIMAN, VIORICA RUSU-BOLINDEȚ, ALEXANDRU BĂDESCU, DIANA-MARIA SZTANCS, Istria – Secteur <i>Basilica Extra Muros</i> , Dép. de Constanța, Roumanie. Artesfacts en matières dures animales découvertes pendant les fouilles de 2001-2004 .....	39
RADU HARHOIU, Die untere Donau während der späten Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit...	61
ANDREI MĂGUREANU, Fibulas with bent stem.....	99
DAN CĂPĂȚÂNĂ, EUGEN S. TEODOR, ADRIAN IONIȚĂ, BOGDAN CIUPERCĂ, ALEXANDRU BĂDESCU, La forteresse de Tabla Buții (com. Cerașu, dép. de Prahova) – les campagnes de fouilles 1995-1996, 1998 .....	157
LIANA OȚA, SILVIU OȚA, Les recherches archéologiques de Carașova-Grad (com. Carașova, dép. De Caraș-Severin). Les campagnes de fouilles 1998, 2000 et 2001 .....	183

## ABREVIERI

ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj	IzvestijaVarna	Izvestija na Narodnija Muzej (Izvestija na Varneskoto Arheologiĉesko Druŝestvo), Varna
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău	JRAI	The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Londra
ArheologijaSofia	Arheologija. Organ na Arheologiĉeskija Institut i Muzej, Sofia	Materiale	Materiale ŝi Cercetări Arheologice, București
ArheologijaSSSR	Arheologija SSSR. Svod Arheologiĉeskikh Istoĉnikov, Moscova	MemAntiq	Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
ArchKorr	Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz	MIA	Materialy i issledovanija po arheologii SSSR, Moscova-St. Petersburg
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iași	MuzNaț	Muzeul Național, București
ASMB	Arheologia Satului Medieval din Banat, Reșița	PAS	Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Berlin
BMMN	Buletinul Muzeului Militar Național, București	PBF	Prähistorische Bronzefunde, München
BucureștiMIM	București. Materiale de istorie ŝi muzeografie. Muzeul Municipiului București (incepând cu volumul V, 1967)	PZ	Prähistorische Zeitschrift, Leipzig-Berlin
CA	Cercetări arheologice, Muzeul Național de Istorie a României, București	PPS	Proceedings of Prehistoric Society, Londra
CAB	Cercetări arheologice în București, Muzeul Municipiului București.	RMM-MIA	Revista Muzeelor ŝi Monumentelor, seria Monumente Istorice ŝi de Artă, București
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București	RMMN	Revista Muzeului Militar Național, București
CCDJ	Cultură ŝi civilizație la Dunărea de Jos, Călărași	SCIV(A)	Studii ŝi cercetări de istorie veche (ŝi arheologie), București
Carpica	Muzeul Județean Bacău, Bacău	SlovArch	Slovenská Archeológia, Nitra
Dacia N.S.	Dacia. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București	SMMIM	Studii ŝi Materiale de Muzeografie ŝi Istorie Militară, București
DIR	<i>Documente privind istoria României</i> , 32 vol., București, 1951-1960	Starinar	Arheološki Institut, Belgrad
FolArch	Folia Archaeologica, Budapesta	StComVrancea	Vrancea. Studii ŝi Comunicări, Focșani
IzvestijaSofia	Izvestija na Arheologiĉeskija Institut, Sofia	UPA	Universitätsforschungen für Prähistorische Archäologie, Berlin

**REVISTA APARE CU SPRIJINUL  
ADMINISTRAȚIEI FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL**

# Trei celturi aflate în colecțiile Muzeului Național de Antichități

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN

**Mots-clé:** hache à douille, chronologie, technologie, fonction, typologie, dépôts, contexte.

**Résumé:** L'article présente trois haches à douille de bronze se trouvant dans les collections du Musée National des Antiquités de Bucarest. On y aborde brièvement les possibles fonctions de cette pièce qui est caractéristique pour l'âge du bronze tardif et le premier âge du fer, ainsi que la technique de production. Pour bien déterminer les fonctions de cette pièce le plus important aspect est le contexte de sa découverte, mais on peut utiliser aussi les sources iconographiques.

**Cuvinte cheie:** celt, cronologie, tehnologie, funcție, tipologie, depozit, context.

**Rezumat:** Articolul prezintă trei celturi din bronz aflate în colecțiile Muzeului Național de Antichități. Sunt trecute în revistă posibilele funcții ale acestui tip de piesă caracteristică epocii bronzului târziu și primei epoci a fierului, precum și tehnica de producție a acesteia. Contextul descoperirii acestui tip de piesă este esențial pentru a-i determina posibilele funcții, dar în acest demers ne sunt foarte utile și izvoarele iconografice.

Cu ocazia reevaluării vechilor colecții aparținând Muzeului Național de Antichități din cadrul Institutului de Arheologie din București, au fost descoperite trei celturi din bronz.

1. **Localitate necunoscută**, număr de inventar 3463 (0 49), celt (Pl. I, Fig. 2) din vechile colecții ale Muzeului Național de Antichități. Piesa are marginea găurii de înmănușare profilată, lungimea de 9,5 cm, lățimea tăișului de 4,2 cm și diametrul orificiului de prindere a cozii de 2,5 x 3 cm. Celtul prezintă o urechiușă trasă direct din buză, trei nervuri orizontale paralele sub buză și o altă serie de nervuri în plan vertical, dispuse simetric, în formă de paranteze (pe ambele fețe ale piesei), precum și o patină de culoare verde deschis. Analiza compoziției chimice<sup>1</sup> a relevat următoarea componență:

Cu	Sn	Sb	Pb	Ni	Fe
91,12 %	6,49 %	0,91 %	0,86 %	0,48 %	0,15 %

2. **Șpălnaca II**, com. Hopârta, jud. Alba, număr de inventar IV 5390, celt fragmentar<sup>2</sup> (Plansa I, Fig. 1), aparținând depozitului de la Șpălnaca II. Piesa are lungimea păstrată de 6,7 cm și lățimea tăișului de 5,2 cm,

partea superioară a acesteia fiind distrusă. Prezintă trei nervuri în plan vertical pe ambele părți, precum și urme evidente de lovire. De asemenea, piesa are o patină de culoare verde închis. Compoziția chimică este următoarea:

Cu	Sn	Fe	Pb	Ni	Sb	Co
88,28 %	3,68 %	3,10 %	2,17 %	1,97 %	0,67 %	0,13 %

3. **Prahovo, Serbia**, celt (Pl. I, Fig. 3) din vechile colecții ale Muzeului Național de Antichități, cu numărul

de inventar Y 3, aproape întreg. Piesa are marginea orificiului de prindere a cozii profilată și ușor evazată, cu

<sup>1</sup> Analizele pieselor de metal din acest articol au fost realizate de către Gheorghe Niculescu de la Laboratorul Național de Cercetare în Domeniul Conservării și Restaurării Patrimoniului

Cultural Național Mobil. Mulțumesc și pe această cale d-lui Gh. Niculescu și d-rei Georgiana Mureșan pentru sprijinul acordat.

<sup>2</sup> Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 269, pl. 194/23.

o urechiușă mică, păstrată parțial, plasată imediat sub această margine, lungimea de 10 cm, lățimea tăișului de

5 cm, precum și o patină de culoare verde deschis. Compoziția chimică a piesei este următoarea:

Cu	Sn	Fe	Pb	Ni
88,53 %	10,18 %	0,64 %	0,50 %	0,15 %

#### *Analogii și cronologia pieselor:*

Dintre cele trei piese doar celtul fragmentar (Pl. I, Fig. 2) are contextul cunoscut, făcând parte din marele depozit-turnătorie de la Șpălnaca II, încadrat în Hallstattul timpuriu, seria Cincu-Suseni<sup>3</sup>. O bună analogie pentru această piesă, foarte utilă pentru a vedea cum arată acest tip în întregime, o avem în depozitul de la Petroșani, încadrat în aceeași serie din aceeași perioadă<sup>4</sup>.

Celtul nr. 1 (fig. 1) nu are proveniența cunoscută, astfel că vom încerca să-i găsim unele analogii pe baza morfologiei piesei. Depozitul de la Nou Săsesc, com. Laslea, jud. Sibiu conține o piesă care se apropie tipologic de celtul nostru<sup>5</sup>. Depozitul este încadrat în Hallstattul timpuriu, seria Moigrad-Tăuteu, piesa în discuție fiind plasată de Mircea Rusu în a doua parte a acestei perioade (B1). O altă piesă asemănătoare provine din depozitul de la Sângeorgiu de Pădure I, încadrat în Hallstattul timpuriu (B2), seria Sângeorgiu de Pădure-Fizeșu Gherlii<sup>6</sup>. Piese oarecum asemănătoare au fost găsite și în Slovacia<sup>7</sup>.

Celtul nr. 3 (fig. 3) este și el dificil de încadrat cronologic, datorită lipsei informațiilor despre locul de proveniență și context. Piesa în discuție are o analogie foarte bună în spațiul ex-iugoslav, și anume cu celtul de la Smrduša, reg. Nikšić, Muntenegru<sup>8</sup>. Piesa din Muntenegru este o descoperire izolată, încadrată de autor în seria celturilor mici cu urechiușă, nedecorate, databilă în mare în Hallstattul timpuriu<sup>9</sup>.

<sup>3</sup> Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 108-112, pl. 192/17-20, 193-212.

<sup>4</sup> Mărghitan 1968, p. 26, fig. 5; Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 102, pl. 178/2-5. Apartenența pieselor de la Petroșani la un depozit este nesigură.

<sup>5</sup> Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 132, pl. 313/9; Mircea Rusu a observat că în depozitul de la Nou Săsesc sunt două loturi de piese, unul din Hallstatt A1 și celălalt din Hallstatt B1.

<sup>6</sup> Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 141, pl. 351/16.

<sup>7</sup> Este vorba de celturile de la Blatnica și Plešivec, ultimul dintr-un depozit nesigur, datat în faza Celldömölk (Novotná 1970, p. 94, pl. 41, nr. 746 și pl. 42, nr. 752).

<sup>8</sup> Žeravica 1993, p. 77, pl. 21/279.

<sup>9</sup> Žeravica 1993, p. 79-81.

#### *Funcționalitatea și tehnica de producere a celturilor:*

Trebuie remarcat faptul că preocuparea excesivă pentru cronologie din arheologia românească a pus în umbră alte aspecte interesante, cum ar fi funcționalitatea celturilor sau tehnica de producere a acestora. În cele ce urmează vom încerca o scurtă trecere în revistă a acestor două importante aspecte.

O analiză relativ recentă a acestui tip de obiect din aria Lausitz a dus la concluzii interesante în ceea ce privește funcționalitatea celturilor. Astfel, în așezarea hallstattiană timpurie de la Biskupin, piese de acest tip au fost descoperite în asociere cu urme pe lemn, ceea ce sugerează o întrebuintare a lor ca unelte<sup>10</sup>. O astfel de utilizare devine extrem de plauzibilă dacă luăm în considerare unele rezultate ale arheologiei experimentale, conform cărora eficiența bronzului este comparabilă cu cea a oțelului în tăierea copacilor<sup>11</sup>.

Folosirea celturilor ca arme este sugerată de două tipuri de dovezi: contextele funerare și izvoarele iconografice. Pentru primele avem atestate o serie de morminte în aria Lausitz (Przeczycze, Gorszewice, Katowice-Szopienice, Ligota Samborowa), în care celturile sunt asociate cu vârfuri de săgeți, zăbale sau cuțite din bronz<sup>12</sup>. Morminte care să conțină celturi sunt prezente și în aria Suci de Sus<sup>13</sup>, de exemplu, însă majoritatea pieselor din zona carpato-balcanică provin din depozite sau se constituie în piese izolate.

În cazul izvoarelor iconografice, o bună sursă de informare o reprezintă situlele. Dintre cele mai cunoscute, menționăm aici piesa de la Este (Pl. III, Fig. 2 a-b), în care este ilustrat un luptător cu scut rotund, două lănci și un celt<sup>14</sup>. Tot la Este a fost descoperită o teacă de pumnal (Pl. IV, Fig. 1 a-c) cu

<sup>10</sup> Kuśnierz 1998, p. 5.

<sup>11</sup> Mathieu, Meyer 1997, p. 333-351.

<sup>12</sup> Kuśnierz 1998, p. 6.

<sup>13</sup> Kacsó 1975, p. 49, fig. 1/6.

<sup>14</sup> Frey 1969, p. 105, nr. 22, pl. 69; Kuśnierz 1998, p. 6.



reprezentarea a doi războinici cu culturi<sup>15</sup>. De asemenea, piesa de centură de la Vače (fosta Iugoslavie) conține o scenă cu doi războinici ce folosesc culturi<sup>16</sup> (Pl. III, Fig. 1 a-c). Tot la reprezentări figurative de culturi putem încadra și scena de pe piesa de la Shizhai shan, provincia Yunnan, China<sup>17</sup> (Pl. IV, Fig. 2). Asemenea tipuri de culturi<sup>18</sup> au fost recuperate din mormintele unei necropole din epoca bronzului aflate în localitatea chineză menționată mai sus, unele cu cozile de înmănușare din lemn aproape intacte<sup>19</sup>. În sfârșit, reprezentări ale acestui tip de piesă avem și pe două statuete de tip menhir descoperite în Franța, la Villafranca (Pl. IV, Fig. 3-4), datate în prima epocă a fierului<sup>20</sup>.

O a treia funcție a celturilor a fost sugerată prin măsurarea greutateilor pieselor respective, în special a fragmentelor de culturi din depozite, dar și a fragmentelor de seceri de bronz. S-a discutat în literatura de specialitate chiar de un sistem premonetar care să se fi bazat pe aceste fragmente de culturi sau seceri din bronzul târziu<sup>21</sup>. De asemenea, s-a putut observa o anumită relație între concentrarea unor mari depozite în Epoca bronzului târziu din anumite zone ale Ardealului și resursele de sare din ariile respective<sup>22</sup>. Posibilele funcții ale acestui tip de piesă sunt discutate și de Burger Wanzek, în volumul său despre tiparele de culturi din sud-estul Europei. Autorul menționat este de părere că, în perioada „câmpurilor cu urne” (UFZ), celturile erau în majoritatea lor arme<sup>23</sup>. În discuția despre posibilele funcții ale acestor tipuri de piese nu trebuie neglijată latura lor simbolică “very often the precious objects we encounter in primitive societies have a dual nature: they are both goods and non-goods, money and gifts, according to

whether they are bartered between groups or circulate within the group.”<sup>24</sup> În legătură cu acest din urmă aspect pus în evidență, și anume circulația pieselor și căile de comunicație în preistorie, este foarte interesantă contribuția relativ recentă a lui Svend Hansen, în care celturile joacă un rol foarte important<sup>25</sup>.

O altă temă de discuții o reprezintă tipurile de înmănușare folosite la aceste tipuri de piese, și aici venindu-ne în ajutor atât izvoarele iconografice menționate mai sus, cât și acele exemplare – mai rare ce-i drept – care s-au păstrat cu tot cu coada de lemn. Exemplare cu cozile de lemn întregi s-au păstrat pentru un tip de topor mai timpuriu – *Lappenbeil*, în general însă acest tip de dovezi arheologice sunt foarte rare în literatura de specialitate<sup>26</sup>. În necropola de la Shizhai shan, provincia Yunnan, China – menționată mai sus – au fost găsite culturi cu resturi de la cozile de înmănușare din lemn, destul de bine conservate<sup>27</sup>. De asemenea, pentru aria Lausitz, ne sunt menționate posibilele tipuri de înmănușări pentru aceste piese. Coada de lemn în unghi era fixată în gaura de înmănușare și consolidată cu sfoară fie prin urechiușă, fie prin legarea sforii pe exteriorul găurii de înmănușare. O altă variantă era folosirea unei huse din piele cusută pe îmbinarea coadă-piesă, dar putea fi folosit și un fel de cârlig unghiular din bronz care să fixeze coada de piesa propriu-zisă<sup>28</sup> (Pl. II, Fig. 1-4).

În sfârșit, un ultim aspect pe care îl voi atinge pe scurt în această contribuție îl reprezintă datele pe care le putem aduna despre procesul tehnologic implicat în producerea acestui tip de obiect. Cercetările din aria Lausitz ne oferă anumite indicii în acest sens. Modul de producere a celturilor poate fi reconstituit cel mai bine cu ajutorul negativelor tiparelor sau ale pieselor neterminate fără cusături pe părțile laterale. Asemenea piese indică bine prin tipare faptul că celturile erau turnate în forme bivalve din lut, bronz sau piatră. Ambele jumătăți erau prevăzute cu cepuri și canale, care făceau

<sup>15</sup> Frey 1969, p. 104, nr. 17, pl.66/17; Kuśnierz 1998, p. 6.

<sup>16</sup> Lucke, Frey 1962, p. 78, nr. 35, pl. 52; Kuśnierz 1998, p. 6.

<sup>17</sup> Spennemann 1985, p. 135, fig. 4.

<sup>18</sup> Despre circulația acestor tipuri de piese din Europa până în China, vezi Seligman 1920, p. 153-158. Specialiștii sunt de părere că aceste piese au ajuns în China prin intermediul „culturii” Andronovo din Asia Centrală. Pentru acest din urmă aspect și pentru „cultura” Andronovo, vezi Brjusoff 1963; Râibakova 1966; în special Debaine-Francfort 2001, p. 57-59.

<sup>19</sup> Spennemann 1985, p. 134, fig. 3/1,2.

<sup>20</sup> Hoernes 1925, p. 219, fig. 4,5 și p. 220.

<sup>21</sup> Ciugudean, Luca, Georgescu 2006, p. 47-48.

<sup>22</sup> Ciugudean, Luca, Georgescu 2006, p. 49-52, fig. 11.

<sup>23</sup> Wanzek 1989, p. 149-155.

<sup>24</sup> Godelier 1977, p. 128 (*non vidi*), citat de Bradley 1985, p. 695; pentru aceeași problemă, vezi și Bradley 1987, p. 360.

<sup>25</sup> Hansen 1996-1998, p. 5-28.

<sup>26</sup> Spennemann 1985, p. 129-130, fig. 1 și 2.

<sup>27</sup> Spennemann 1985, p. 134, fig. 3, cu observația că, în cazul celturilor din această necropolă, „urechiușele” acestora sunt plasate în partea opusă a pieselor.

<sup>28</sup> Kuśnierz 1998, p. 6.

posibilă o ajustare exactă și împiedicau deplasarea uneia în alta în timpul turnării. Între cele două părți ale formei era introdus un miez al tiparului, care producea spațiul concav din celt - forma sa fixa deschiderea ovală, rotundă sau ortogonală rotunjită. După turnarea bronzului topit și răcirea acestuia era scos nucleul, restul de tipar era secționat la cusături și la buza celtului, cum o dovedesc urmele de pe unele exemplare. O observație foarte interesantă a fost făcută în legătură cu anumite caneluri sau nervuri prezente pe anumite piese de acest tip, care nu reprezintă tipuri de decor, ci modalități de creștere a elasticității și solidității pieselor respective<sup>29</sup>. De asemenea, procesul tehnologic de producere a celturilor din sud-estul Europei este descris în detaliu în lucrarea lui Wanzek<sup>30</sup>. Într-o contribuție relativ recentă, s-au făcut unele observații interesante în legătură cu procesul tehnologic al producerii celturilor. Este vorba de rediscutarea cunoscutelor tipare de celturi descoperite în localitatea Plenița, jud. Dolj<sup>31</sup>. Analiza autorilor menționați este foarte importantă, mai ales prin prisma faptului că este vorba de un atelier de producere a celturilor de pe teritoriul țării noastre.

#### Concluzii:

Fără a nega rolul foarte important al tipologiei și cronologiei în evaluarea diferitelor artefacte preistorice, trebuie remarcat faptul că există o serie întreagă de alte aspecte care merită luate în considerare: funcționalitatea anumitor tipuri de piese sau aspectul simbolic al acestora în cadrul grupurilor preistorice.

Foarte interesant se prezintă și procesul tehnologic în urma căruia erau obținute piesele de metal, acesta necesitând cunoștințe avansate și aptitudini uimitoare din partea „meșteșugarilor” preistorici<sup>32</sup>. Pe lângă dovezile arheologice, pentru a putea reface procesul tehnologic și pentru a înțelege diferitele aspecte ce țin de ritual, ne sunt foarte utile analogiile etnografice. Folosite cu prudență, acestea din urmă reprezintă o bună sursă de inspirație pentru „decriptarea” mesajelor din trecut<sup>33</sup>.

#### BIBLIOGRAFIE

- Boroffka, Ridiche 2005 – N. Boroffka, F. Ridiche, *Der Gußformenfund von Plenița, Kreis Dolj, Rumänien/Descoperirea de tipare pentru turnarea bronzului de la Plenița, județul Dolj*, în Tudor Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien/Descoperiri de bronzuri din România*, II, Editura Accent, Bistrița, Cluj-Napoca, 2005, p. 133-208.
- Bradley 1985 – R. Bradley, *Exchange and social distance – the structure of bronze artefact distributions*, “The Journal of the Royal Anthropological Institute (Man)” 20, 1985, 4, p. 692-704.
- Bradley 1987 – R. Bradley, *Stages in the Chronological Development of Hoards and Votive Deposits*, PPS 53, 1987, p. 351-362.
- Brjussoff 1963 – A. J. Brjussoff, *Sur l'origine de la culture d'Andronovo, A Pedro Bosch-Gimpera en el septuagésimo aniversario de su nacimiento*, México, 1963, p. 59-66.
- Ciugudean, Luca, Georgescu 2006 – H. Ciugudean, S. A. Luca, A. Georgescu, *Depozitul de bronzuri de la Dipșa*, Biblioteca Brukenthal V, Sibiu, 2006.
- Debaine-Francfort 2001 – C. Debaine-Francfort, *Xianjiang and Northwestern China around 1000 BC. Cultural Contacts and Transmissions*, p. 57-70, în Eichmann R. și Parzinger H. (ed.), *Migration und Kulturtransfer. Der Wandel vorder- und zentralasiatischer Kulturen im Umbruch vom 2. zum 1. vorchristlichen Jahrtausend*, Akten des Internationalen Kolloquiums, Bonn, 2001.
- Frey 1969 – O.-H. Frey, *Die Entstehung der Situlenkunst*, Berlin, 1969.
- Hansen 1996-1998 – S. Hansen, *Migration und Kommunikation während der späten Bronzezeit. Die Depots als Quelle für ihren Nachweis*, Dacia N.S. 40-42 1996-1998, p. 5-28.
- Hoernes 1925 – M. Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa von den Anfängen bis um 500 vor Christi*, Wien, 1925.
- Jopling 1989 – C. F. Jopling, *The Coppers of the Northwest Coast Indians: Their Origin, Development, and Possible Antecedents*, Transactions of the American Philosophical Society, N. S. 79, 1, 1989, p. 1-164.
- Kacsó 1975 – C. Kacsó, *Contribution à la connaissance de la culture de Suciu de Sus à la lumière des recherches faites à Lăpuș*, Dacia N.S. 19, 1975, p. 45-68.
- Karavanić 2006 – S. Karavanić, *Prerada i proizvodnja metala u naselju Mačkovac-Crišnjevi (Nova Gradiška)*, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 23, 2006, p. 29-52.
- Kuśnierz 1998 – J. Kuśnierz, *Die Beile in Polen III (Tüllenbeile)*, PBF IX/21, Stuttgart, 1998.
- Lucke, Frey 1962 – W. Lucke, O.-H. Frey, *Die Situla in Providence (Rhode Island)*, Berlin, 1962.
- Mathieu, Meyer 1997 – J. R. Mathieu, D. A. Meyer, *Comparing axe heads of stone, bronze, and steel: studies in experimental archaeology*, Journal of Field Archaeology 24, 1997, 3, p. 333-351.
- Mărghitan 1968 – L. Mărghitan, *Despre o veche descoperire arheologică din sudul județului Hunedoara*, Sargetia 5, 1968, p. 23-30.
- Novotná 1970 – M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, PBF IX/3, München, 1970.
- Petrescu-Dîmbovița 1977 – M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977.

<sup>29</sup> Kuśnierz 1998, p. 6-9.

<sup>30</sup> Wanzek 1989, p. 33-65.

<sup>31</sup> Boroffka, Ridiche 2005, p. 133-208.

<sup>32</sup> Karavanić 2006, p. 29-52.

<sup>33</sup> Rowlands 1971, p. 210-224; Jopling 1989, p. 1-164; Terry Childs, Killick 1993, p. 317-337.

- Răibakova 1966 – B. A. Răibakova, *Andronovskaia kultura*, *ArheologijaSSSR* 1, 1966.
- Rowlands 1971 – M. J. Rowlands, *The archaeological Interpretation of Prehistoric Metalworking*, *World Archaeology*, 3, 1971, 2, p. 210-224.
- Seligman 1920 – C. G. Seligman, *Bird-Chariots and Socketed Celts in Europe and China*, *JRAI* 50, 1920, p. 153-158.
- Spennemann 1985 – D. R. Spennemann, *Einige Bemerkungen zur Schäftung von Lappen- und Tüllenbeilen*, *Germania* 63, 1985, 1, p. 129-138.
- Terry Childs, Killick 1993 – S. Terry Child, D. Killick, *Indigenous African Metallurgy: Nature and Culture*, “Annual Review of Anthropology”, 22, 1993, p. 317-333.
- Wanzek 1989 – B. Wanzek, *Die Gußmodel für Tüllenbeile im südöstlichen Europa*, *UPA* 2, Berlin, 1989.
- Žeravica 1993 – Z. Žeravica, *Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina*, *PBF IX/18*, Stuttgart, 1993.

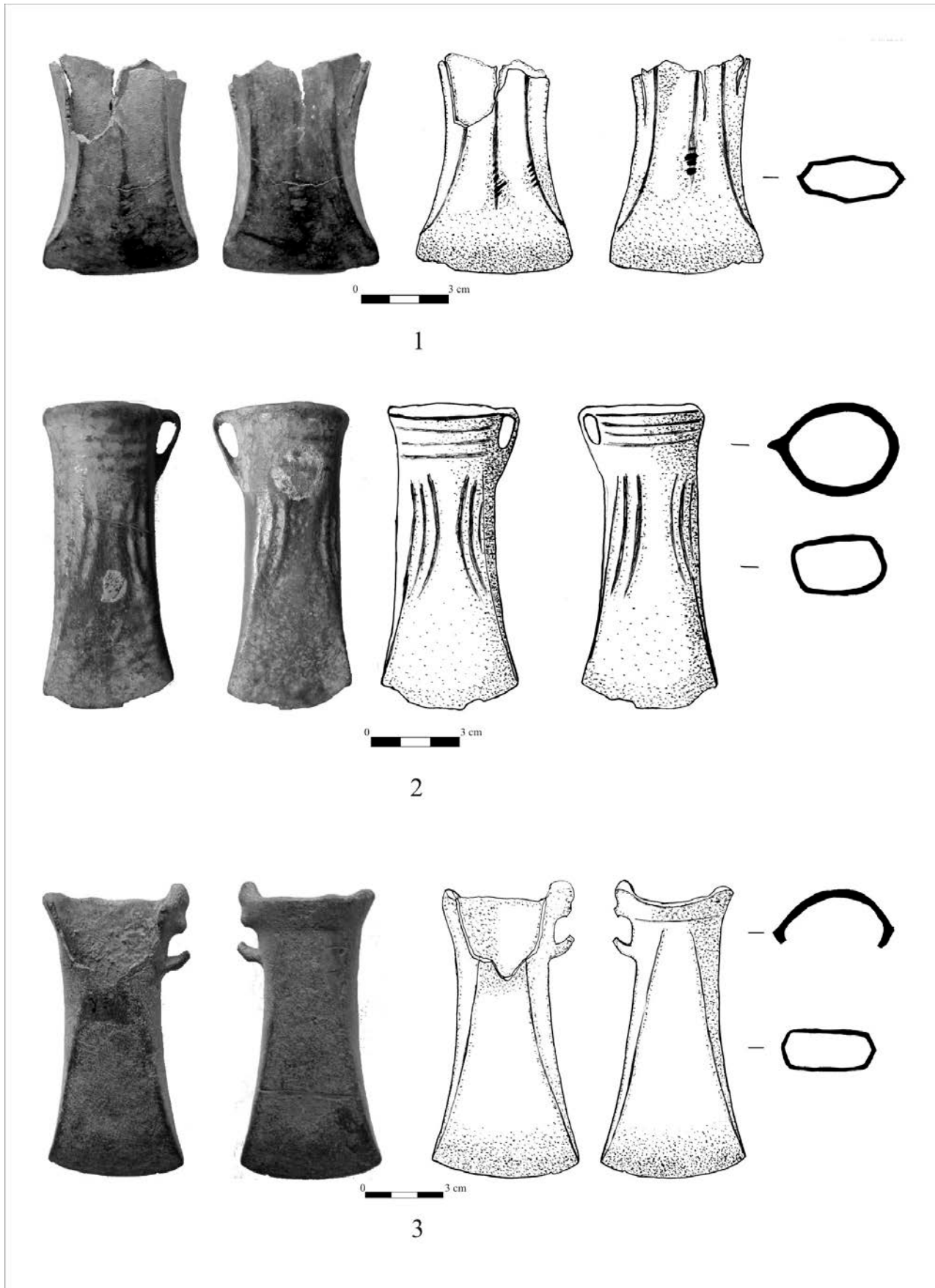
## LISTA ILUSTRĂȚILOR

- Pl. I. Fig. 1. Șpálnaca, Fig. 2. Localitate necunoscută; Fig. 3. Prahovo, Serbia.

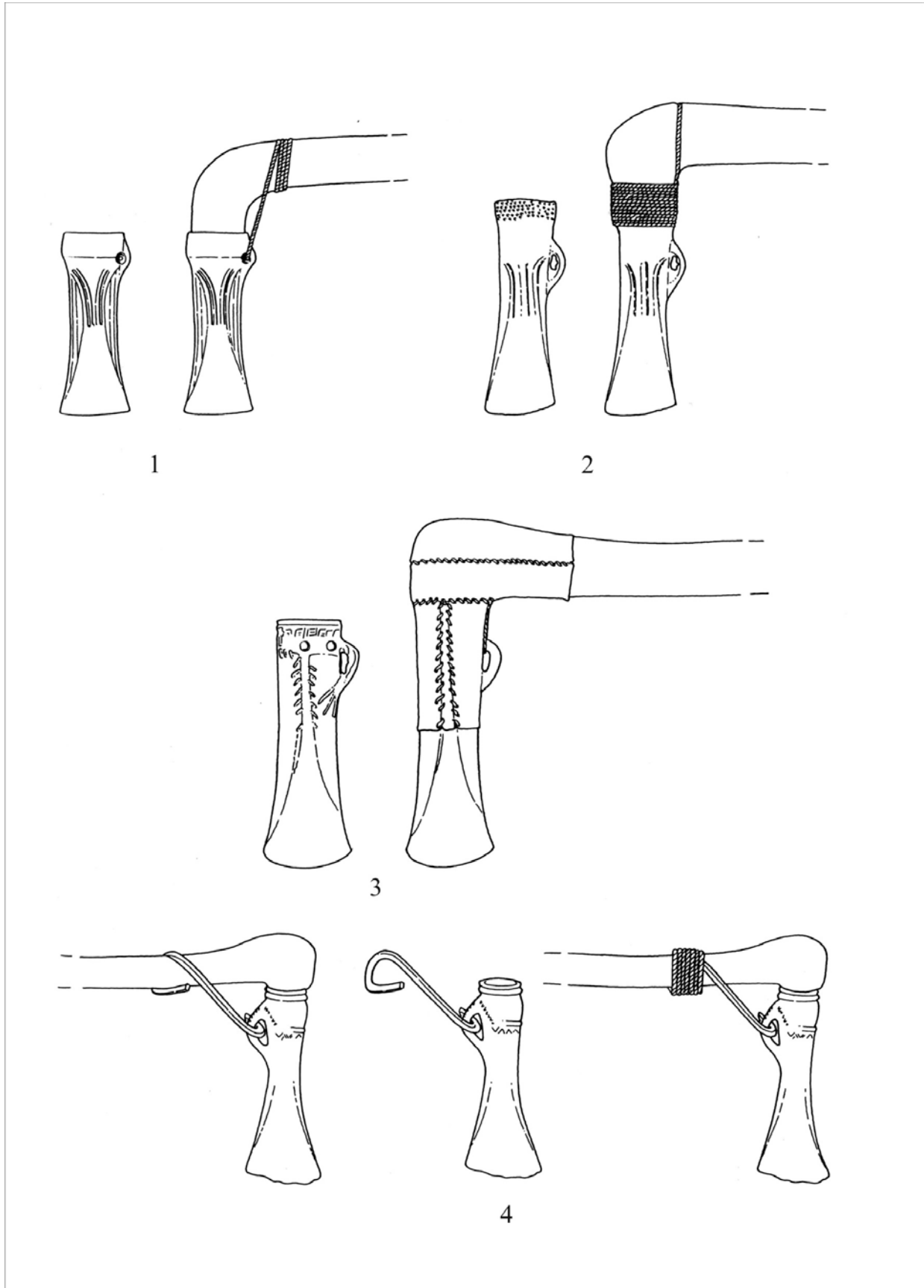
- Pl. II. Fig. 1-4 Tipuri de înmănușare a celturilor din aria Lausitz (Kuśmierz 1998, p. 7, fig. 5).
- Pl. III. Fig. 1 a-b Detalii de pe piesa centură de la Vače (Lucke-Frey, pl. 54-55); Fig. 2 a-b. Situla de la Este (Frey 1969, pl. 68-69).
- Pl. IV. Fig. 1 a-c. Teacă de pumnal de la Este (Frey 1969, pl. 66, fig. 17); Fig. 2. Piesa din necropola de la Shizhai (Spennmann 1985, p. 135, fig. 4); Fig. 3-4. Statuete menhir de la Villafranca (Hoernes 1925, p. 219, fig. 4-5).

## LISTE DES ILLUSTRATIONS

- Pl. I. Fig. 1. Șpálnaca; Fig. 2. Localité inconnue; Fig. 3. Prahovo, Serbia.
- Pl. II. Fig. 1-4. Types des emmanchements du hache à douille de la culture de Lausitz (Kuśmierz 1998, p. 7, fig. 5).
- Pl. III. Fig. 1 a-b. Détails sur la pièces de ceinture de Vače (Lucke-Frey, pl. 54-55); Fig. 2 a-b. Situle d’Este (Frey 1969, pl. 68-69).
- Pl. IV. Fig. 1 a-c. Gaine du poignard d’Este (Frey 1969, pl. 66, fig. 17); Fig. 2. Pièce de la necropole de Shizhai (Spennmann 1985, p. 135, fig. 4); Fig. 3-4. Statuettes-menhir de Villafranca (Hoernes 1925, p. 219, fig. 4-5).



Pl. I – Fig. 1. Șpălnaca; Fig. 2. Localitate necunoscută; Fig. 3. Prahovo.



Pl. II – Fig. 1–4. Tipuri de înmănușare a celturilor din aria Lausitz (Kuśmierz 1998, p. 7, fig. 5).



1a



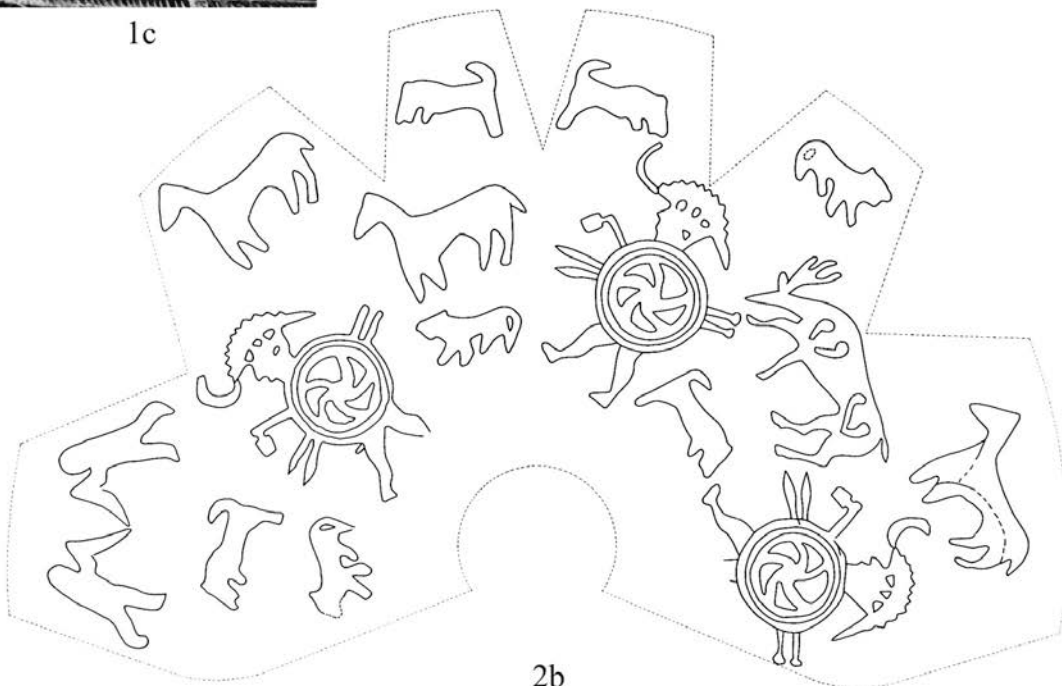
1b



1c

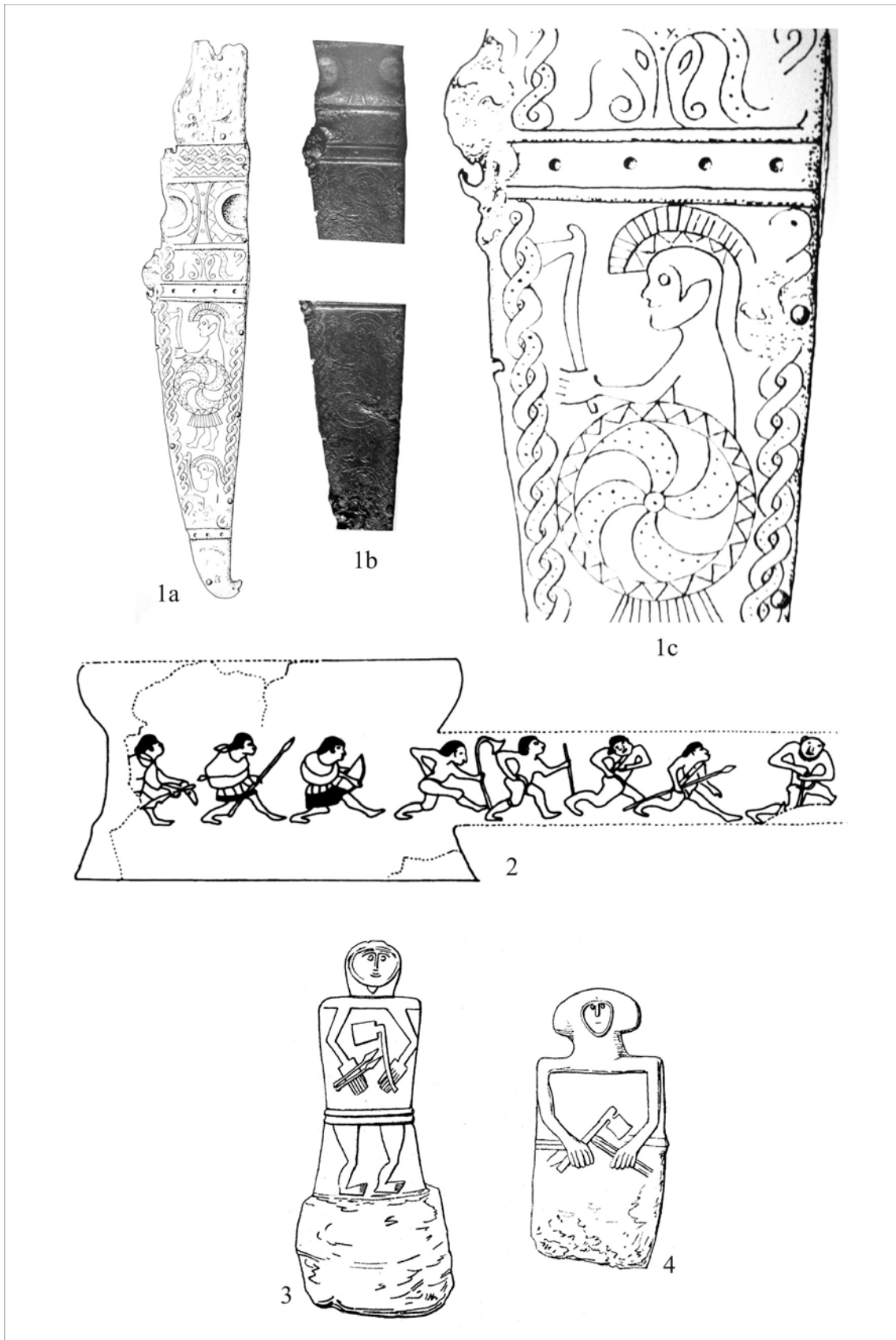


2a



2b

Pl. III – Fig. 1 a–c. Detalii de pe piesa de centură de la Vače  
(Lucke-Frey 1962, pl. 54–55); Fig. 2 a–b. Situla de la Este (Frey 1969, pl. 68–69).



Pl. IV – Fig. 1 a–c. Teacă de pumnal de la Este (Frey 1969, pl. 66, fig. 17);  
 Fig. 2. Piesa din necropola de la Shizhai shan (Spennemann 1985, p. 135, fig. 4);  
 Fig. 3–4. Statuete menhir de la Villafranca (Hoernes 1925, p. 219, fig. 4–5).